

Osasairauspäivärahan vaikutus työhön osallistumiseen: Rekisteritutkimus suomalaisessa työssä käyvässä väestössä (Dnro 67/26/2011)

Kausto J¹, Solovieva S¹, Virta LJ², Gould R³, Koskinen A¹, Viikari-Juntura E¹

¹ Työterveyslaitos

² Kela, tutkimusosasto

³ Eläketurvakeskus

TIIVISTELMÄ

Vuonna 2007 käyttöön otetun osasairauspäivärahaetuuden tarkoituksena on edistää työntekijän tai yrittäjän toipumista ja kokoaikaiseen ansiotyöhön paluuta sairauspoissaolon jälkeen. Työterveyslaitoksen ja Kelan aikaisemmat seurantatutkimuksen tulokset sekä tutkimustulokset muista Pohjoismaista ovat samansuuntaisia, maiden välisistä yhteiskunnallisista eroista huolimatta. Osasairausvapaalla olleet ovat palanneet kokoaikaiseen työhön ja jatkaneet työssä todennäköisemmin kuin tavanomaisella sairauslomalla olleet (Andrén & Svensson 2012; Høgelund ym. 2010; Markussen ym. 2012; Viikari-Juntura ym. 2012). Kyselytutkimuksen perusteella osasairauspäivärahaa saaneiden kokemukset etuuden käytöstä ovat olleet myönteisiä (Kausto ym. 2009, 2010^b). Osasairauspäivärahan vaikutuksista työhön osallistumiseen on tiedetty kuitenkin varsin vähän (Kausto ym. 2008). Useimpien aikaisempien aihetta koskevien tutkimusten epäkohdiksi on luettava rajattujen aineistojen käyttö ja tulosten heikko yleistettävyyys sekä työhön osallistumisen puutteellinen mittaaminen.

Tutkimuksen tavoitteena oli verrata osasairauspäivärahan (osasairausvapaan) ja tavanomaisen sairauspäivärahan (kokoaikaisen sairauspoissaolon) vaikutuksia työhön osallistumiseen ja terveyssyistä työmarkkinoilta pois siirtymiseen (työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymiseen). Lähtökohtana on ollut, että näissä ryhmissä siirtyminen muiden kuin terveyssyiden vuoksi työmarkkinoilta pois on ryhmätasolla karkeasti ottaen yhtä yleistä. Hypoteesina oli, että osasairausvapaa lisää työhön osallistumista.

Ensimmäinen rekisteriaineisto poimittiin Kelan sairausvakuutusrekisteristä. Otokseen poimittiin osasairauspäivärahakauden (n=1 017) tai sairauspäivärahakauden (verrokkiryhmä, n=25 249) ajalla 1.5. – 31.12.2007 päättäneet henkilöt. Verrokkiryhmässä tutkittavat eivät olleet 31.12.2007 mennessä saaneet osasairauspäivärahaa, mutta olisivat olleet siihen oikeutettuja (joilla kyseisen sairauspäivärahakauden lopussa oli vähintään 60 maksupäivän jakso). Analyysit rajattiin koskemaan niitä diagnoosiryhmiä, joissa osasairauspäivärahaa on käytetty eniten (mielenterveyden häiriöt, tuki- ja liikuntaelinsairaudet, vammat ja kasvaimet). Myös toinen rekisteriaineisto muodostettiin poimimalla tutkimuspopulaatio Kelan sairausvakuutusrekisteristä. Osasairauspäiväraharyhmän muodostivat osasairauspäivärahakauden ajalla 1.1. - 31.12.2008 päättäneet 1 738 henkilöä ja

verrokkiryhmän vastaavana ajankohtana sairauspäivärahauden päättäneet (56 754 henkilöä). Sairausvakuutusrekisteristä saatiin tutkittavien taustatiedot sekä tiedot sairauspäivärahaudesta, työkyvyttömyyseläkkeistä ja vanhuuseläkkeistä. Jälkimmäisessä aineistossa näihin tietoihin yhdistettiin tunnistenumeron (ID) perusteella Eläketurvakeskuksen ansainta- ja eläkerekistereistä saatuihin ansaintajaksoja, myönnettyjä työeläkkeitä sekä kuntoutus- ja työttömyysjaksoja koskevia tietoja.

Osasairausvapaan vaikutusten arvioimiseen rekisteritutkimuksen perusteella liittyy monia haasteita. Hankalimpia niistä on se, että osasairauspäivärahaa ja sairauspäivärahaa saaneet henkilöt ovat erilaisia, mikä voi aiheuttaa harhaa osasairauspoissaolon vaikutusten arvioinnissa. Tämän tutkimuksen asetelman ja menetelmien tarkoituksena oli pyrkiä hallitsemaan rekisteritutkimukseen mahdollisesti sisältyvää, valikoitumisesta johtuvaa harhaa (Craig ym. 2012). Tutkimuksessa käytettiin menetelmänä ns. vastaavuuspistemääriin perustuvaa kaltaistusta (propensity score matching) (Rosenbaum & Rubin 1983) sekä keskimääräisten muutosten erotukseen perustuvaa tarkastelua (difference-in-differences- (DID-) analysis).

Tutkimustulokset tukivat tutkimushypoteesia. Tulokset osoittivat, että osasairausvapaa laski täyden työkyvyttömyyseläkkeen absoluuttista riskiä 6 %:lla ja lisäsi osatyökyvyttömyyseläkkeen absoluuttista riskiä 8 %:lla. Koska valtaosa osatyökyvyttömyyseläkkeellä olevista tekee osa-aikaisesti ansiotyötä, osasairausvapaan voidaan katsoa lisäävän työssä jatkamista. Työhön osallistuminen väheni seuranta-aikana molemmissa tutkituissa ryhmissä, mutta osasairausvapaaaryhmässä väheneminen oli keskimäärin 5 % pienempi kuin vertailuryhmässä. Analyysissä otettiin huomioon tutkittavien ammattiryhmä, ansiotulot ja sairausvakuutuspiiri. Ero oli miehillä, yli 45-vuotiailla sekä mielenterveydenhäiriöiden ryhmässä selvempi kuin naisilla, tätä nuoremmilla tai muissa diagnoosiryhmissä.

Osasairauspäivärahan käytöllä ei toistaiseksi ole juurikaan ollut Suomessa kansantaloudellista merkitystä, koska sitä on käytetty vielä vähän. Vuosien 2010 ja 2014 lakimuutosten jälkeen osasairauspäivärahan käyttö on kuitenkin lisääntynyt. Käytön yleistyessä osasairauspäivärahan myönteinen vaikutus työhön osallistumiseen saattaa olla myös taloudellisesti tärkeää. Jatkotutkimuksissa selvitämme näiden lakimuutosten vaikutuksia.

Tämän tutkimuksen kvasikokeellisen asetelman ja menetelmien avulla saatiin tietoa osasairauspäivärahalain vaikutuksista työhön osallistumiseen kansallisesti edustavaan otokseen perustuen. Tiedon hyödyntäjiä ovat Kela, terveydenhuollon ja erityisesti työterveyshuollon toimijat, työpaikat ja laajemmin sairausvakuutusetuksista vastaavat päättäjät.

Kirjallisuus*

Andrén D, Svensson M. Part-time sick leave as a treatment method for individuals with musculoskeletal disorders. *Journal of Occupational Rehabilitation* 2012;22(3): 418-26.

Craig P, Cooper C, Gunnell D, Haw S, Lawson K, Macintyre S, Ogilvie D, Petticrew M, Reeves B, Sutton M, Thompson S. Using natural experiments to evaluate population health interventions: new Medical Research Council guidance. *Journal of Epidemiology and Community Health* 2012; 66(12): 1182-86.

Hogelund J, Holm A, McIntosh J. Does graded return-to-work improve sick-listed workers' chance of returning to regular working hours? *Journal of Health Economics* 2010; 29(1):158-69.

*Kausto J. Effect of partial sick leave on work participation. *People and Work Research Reports* 102. Helsinki: Finnish Institute of Occupational Health 2013.

Kausto J, Miranda H, Martimo KP, Viikari-Juntura E. Partial sick leave- review of its use, effects and feasibility in the Nordic countries. *Scandinavian Journal of Work, Environment and Health* 2008; 34: 239-49.

*Kausto J, Solovieva S, Virta L J, Viikari-Juntura E. Partial sick leave associated with disability pension: propensity score approach in a register-based cohort study. *BMJ Open*. 2012 Nov 8;2(6). pii: e001752. doi: 10.1136/bmjopen-2012-001752. Print 2012.

*Kausto J, Viikari-Juntura E, Virta L J, Gould R, Koskinen A, Solovieva S. Effectiveness of introduction of new legislation of partial sickness benefit on work participation: A quasi-experiment in Finland. *BMJ Open*. 2014 Dec 24;4(12):e006685. doi: 10.1136/bmjopen-2014-006685.

Kausto J, Virta L, Joensuu M, Vuorinen H, Kivistö S, Jahkola A, Martimo KP, Klaukka T, Viikari - Juntura E. Osasairauspäiväraha Suomessa. Etuutta saaneiden kokemuksia ja työhön paluu. Helsinki: Kela, Sosiaali ja terveysturvan selosteita 2009: 67.

Kausto J, Virta L, Luukkonen R, Viikari-Juntura, E. Associations between partial sickness benefit and disability pensions: initial findings of a Finnish nationwide register study. *BMC Public Health* 2010; 10:361.^a

Kausto J, Virta L, Martimo KP, Viikari - Juntura E. Myönteiset kokemukset rohkaisevat osasairauspäivärahan käyttöön. *Suomen Lääkärilehti* 2010; 19: 1719 -1728.^b

Markussen S, Mykletun A, Roed K. The case for presenteeism - Evidence from Norway's sickness insurance program. *Journal of Public Economics* 2012; 96 (11-12): 959-72.

Rosenbaum PR, Rubin DB. The central role of propensity score in observational studies for causal effects. *Biometrika* 1983;70:41-55.

Viikari-Juntura E, Kausto J, Shiri R, Kaila-Kangas L, Takala EP, Karppinen J, Miranda H, Luukkonen R, Martimo KP. Return to work after early part-time sick leave due to musculoskeletal disorders: a randomized controlled trial. *Scandinavian Journal of Work, Environment and Health* 2012; 38: 134-43.

**Raportointikaudella 2012-2014 Kelan rahoituksella tuotetut julkaisut*